

Konu: **Ruhsal İnsan**

Yazı: **70**

Vahdet-İ Vücûd Anlayışı

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

Muhiddin İbn-ül-Arabi'nin (1165 – 1240) **Vahdet-i-Vücûd** anlayışında 'Vahdet' /Birlik/ ve 'Vücûd' /Varlık/ olduğuna göre, asıl cevher olan **varlık alanı** ile **tüm var olanlar** (evrendeki canlı ve cansızlar) bütünsel bir birlik içinde buldukları kabul edilir. Tüm var olanların birliğini ifade eden sözcükler arasında halk, hallak, mahluk, kavramlarını açıklamak isterim.

Halk: İsim halinde 'yaratılmış olan şey' yani içindekilerle birlikte tüm evren anlamını içerir. İnsan topluluklarına da 'halk' denmesinin nedeni, insanın da diğer tüm var olanlar gibi yaratılmış olduğu inancına dayanır. Halk sözünün fiil şeklinde "yaratmak" anlamı bulunur. Onun için 'halk etmek' eyleminde 'yaratmak, oluşturmak, meydana çıkarmak' anlaşılır. Halk sözünün anlamında, yaratan (halk eden) ile yaratılanın (halk olanın) birliğini buluyoruz.

Hallak: 'Sürekli yaratan' demektir. Bu sözle yaratılışın tek bir kere olup bitmediği, her an yaratılışın tekrarlandığı ve yeni şartlar oluştuğunda yeni türlerin (yaratıkların) ortaya çıktığı anlamı gizlidir. Modern anlayışa göre evren büyük patlama (Big Bang) ile ortaya çıkmış olsa da sürekli yenilenmekte, büyüyüp genişlemektedir. Bu büyümede bir oluşum, bir şekil alma ve bir yaratı faaliyeti bulunur. Dolayısıyla sürekli ve her an yaratan enerji, bağımsız bir varlık olmayıp, 'vücûd' olarak tanımlanan **bütünsel enerji alanıdır**. Tasavvuf anlayışında bu sürekli oluşum ve taşma olgusuna **sudur** denir. Sudur sözünde "taşarak ortaya çıkmak" anlamı bulunur. Aynı anlamı içeren bir diğer sözcük de **zuhur** sözüdür. 'Zuhur etmek', ansızın, belli bir nedene bağlı olmadan zâhir olmak, görünürmek ve belirmek demektir.

Mahlûk: 'Halk olmuş' olan ve **yaratık** denen tüm canlı varlıklara verilen isimdir. Mahluklar **helâk** olurlar, yani yok olup gözden kaybolurlar. Ancak bu yok-oluş zahiri (dışsal) bir yok-oluş şeklindedir. Batını (içsel) âlemde varlıklarını devam ettirirler. Görünmeyen Batını âlem **Hakk** âlemidir. Vahdet-i Vücûd anlayışında varlık alanının bir yüzü 'Hakk', diğer yüzü 'Halk' olduğu söylenir. Halk; çok olanı, mahlûk ise tekil olanı belirtir. Fakat **teklik** (vahdet) ile **çokluk** (kesret) arasında esasta bir ayırım yoktur. Vahdet-i Vücûd felsefesine göre aralarında gizli bir birlik vardır. Eğer ikili mantık yerine "**Hem-hem**" mantığı ile düşünmeyi başarabilirsek, aralarındaki yakın ilişkiyi sezebiliriz. Çünkü Hakikat tektir ve ayırımı yapan zihnimizdir. Bu kısa şiirde teklik ile çokluğun birliği anlatılıyor (1).

**Bak, bu bakımdan halktır Hakk,
Bu bakımdan değil, dikkatli bak.**

**Basiretin uğramaz hüsrana, anlarsan sözümü,
Bilirsin O'nu bir tek, açarsan gözünü.**

**Birleştir ve ayır, çünkü Hakikat Tek'tir,
O, bâki olmayan, geride iz bırakmayan Çok'tur.**

Anadolu şairi ve bilge kişi **Niyazi Mısrî** (1618 – 1693) bir şiirinde aynı görüşü şu sözlerle dile getirmiştir (2):

**Vahdeti kesrette bulmak, kesreti vahdette hem,
Bir ilimdir ol ki cümle ilm-i irfan andadır.**

Muhiddin İbnü'l Arabî'ye göre zâhirde her var olan, bâtında sabit bir kaynağa bağlıdır (3). Ancak bu kaynak hem görülür hem de görülmez; hem apaçık ortadadır, hem değildir. Ama gönül gözü açık olan kişi için her yerde görülebilir. İbnü'l Arabî hem görülüp hem görülmemeye çelişmesini aşmak için '**sübût**' terimini seçmiştir. Sübût olmak, somut bir şekilde var olmakla, yok olmak arasındaki ara durumda bulunma halidir (4). Sübût olan hem sabittir hem değildir. Tasavvuf anlayışında sübut olan "varlıklara" **Ayan-ı Sâbiteler** denmiştir.

Ayan-ı Sâbiteler, İbnü'l-Arabî'ye göre ikili doğaya sahiptirler. Onlar hem mümkün olan tüm var-olanların gizli kaynağı ve hakikatidir; hem de var-olanların görünen, belirgin faaliyetlerdir. Bir başka ifadeyle, Ayan-ı Sâbiteler '**Bilkuvve**' olanı, yani potansiyel bir yeti şeklinde gizli olanı, '**Bilfiil**' hale geçmesini, faal olmasını sağlarlar. Ayan-ı Sâbiteler var olanların âleminde yoktur ama yokluk âleminde vardır. Bir bakıma hem içkindirler hem de aşkindirler. Ayan-ı Sâbiteler her var olanın var olmasını sağlayan temel özelliklerdir. Var olanların aslına, içyüzüne **mahiyet** denir. Şair **Şinasi** (1826 - 1871) bir şiirinde şöyle der:

**Mahiyeti ispat âsar-i ameldir;
Miktarına nispetle kişi hayr ü şer eyler.**

(Kişinin aslını kanıtlayan onun eserleri ve eylemleridir. Kişi öz değeri oranında iyilik ve kötülük yapar.)

Demek ki mahiyet sözünde 'öz-değer' kavramı da bulunmaktadır. Bir var olanın değerli olup olmadığını anlamak için, o varlığın özünü, mahiyetini bilmek gerekir. Bilen ile bilinenin ilişkisinden bilgi ortaya çıkar. Bilgi, bilen ile bilineni birleştirir ve her ikisini de değerli kılar. Bu bakımdan "bilgi kuvvettir" denmiştir. Bilgi olmadan ne bilen ne de bilinenin önemi ve değeri vardır. Şinasi'nin dediği gibi, bilginin kullanılış şekli önemlidir ve o canlının özüyle, mahiyetiyle yakından ilişkilidir. Amaç, bilgili olmanın yanında bilge bir kişiliğe sahip olabilmektir. Bilge olabilmenin ilk adımı da ikilikten kurtulup tekliği, birliği ve bütünselliği kavramaktan geçer. Bu kavrayış ayrımla ve ikili mantıkla değil, birleştirici Hem-hem mantığıyla olur. Bütünsel birlik konusunu incelediğim **35** sayılı **Hakikatin Sonsuzluğu** başlıklı yazıma bakınız (5).

Kaynaklar:

- (1) **Fusûsu'l-Hikem**, Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınevi, sayfa 76, 2006, İstanbul.
- (2) **Varlık ve Yokluk**, <http://www.halukberkmen.net/pdf/291.pdf>
- (3) Kaynak (1), sayfa 271 ve 272
- (4) İngilizce "twilight zone" denen bölge gibidir.
- (5) <http://www.halukberkmen.net/pdf/184.pdf>